

POSTANOWIENIE

Dnia 17 czerwca 2025 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Romualda Spyt

w sprawie z odwołania B.O. – P. w T.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w Tarnowie

z udziałem zainteresowanych: B.B., E.B., M.C., S.G., J.K., K.L., E.M., A.M., B.M.,

I.P., K.P., M.R., D.Ś., R. Spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w W.

i S. Spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w W.

o podleganie ubezpieczeniom,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń

Społecznych w dniu 17 czerwca 2025 r.,

skargi kasacyjnej odwołującej się od wyroku Sądu Apelacyjnego w Krakowie

z dnia 24 marca 2023 r., sygn. akt III AUa 1246/18,

1. odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania,

2. zasądza od B.O. – P. w T. na rzecz Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w Tarnowie kwotę 5400 (pięć tysięcy czterysta) zł tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego,

3. przyznaje od Skarbu Państwa - Sądu Okręgowego w Tarnowie na rzecz adwokata P.B. kwotę 3000 (trzy tysiące) zł tytułem wynagrodzenia kuratora procesowego reprezentującego R. Sp. z o.o. w W. oraz S. Sp. z o.o. w W., powiększoną o kwotę podatku od towarów i usług.

UZASADNIENIE

Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w Tarnowie decyzjami z dnia 4 lipca 2014 r. - dotyczącymi B.B., E.B., M.C., S.G., J.K., K.L., E.M., A.M., B.M., I.P., K.P., M.R., D.Ś. - stwierdził, że wymienione ubezpieczone podlegają obowiązkowym ubezpieczeniom emerytalnemu, rentowemu oraz ubezpieczeniu chorobowemu i wypadkowemu jako pracownicy odwołującego się płatnika składek – B.O. – P. w okresie wskazanym w zaskarżonych decyzjach.

Wyrokiem z dnia 17 lipca 2018 r. Sąd Okręgowy w Tarnowie oddalił odwołania płatnika składek od powyższych decyzji.

Sąd Apelacyjny w Krakowie, wyrokiem z dnia 24 marca 2024 r., oddalił apelację płatnika składek od wyroku Sądu Okręgowego.

W skardze kasacyjnej od powyższego wyroku płatnik składek zarzucił naruszenie przepisów postępowania, które miało istotny wpływ na wynik sprawy, tj. art. 367 § 3 zdanie pierwsze k.p.c. w związku z art. 45 ust. 1 Konstytucji RP, przez rozpoznanie sprawy w składzie jednego sędziego, co ograniczyło prawo skarżącej do sprawiedliwego rozpatrzenia sprawy i naruszyło jej prawo do rozpoznania sprawy przed sądem ustanowionym ustawą w rozumieniu art. 6 ust. 1 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka, co spowodowało nieważność postępowania przed Sądem drugiej instancji.

Płatnik składek wniósł o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania z uwagi na nieważność postępowania (art. 379 pkt 4 k.p.c.). W uzasadnieniu wniosku stwierdzono, że ustawa z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych (jednolity tekst: Dz.U. z 2021 r., poz. 2095 ze zm.; dalej ustawa covidowa) wprowadziła wyłom w dotychczasowej zasadzie rozpoznawania sprawy w sądzie drugiej instancji w składzie kolegialnym. Przepis ten stał w oczywistej sprzeczności z treścią art. 367 § 3 k.p.c. w ówczesnym brzmieniu. Skarżący podkreślił, że Sąd Najwyższy w składzie siedmiu sędziów uchwałą dnia 26 kwietnia 2023 r., III PZP 6/22, orzekł, że rozpoznanie sprawy cywilnej przez sąd drugiej instancji w składzie jednego sędziego ukształtowanym na podstawie art. 15zzs¹ ust. 1 pkt 4 ustawy covidowej ogranicza prawo do sprawiedliwego rozpatrzenia sprawy (art. 45 ust. 1 Konstytucji RP), ponieważ nie jest konieczne dla ochrony zdrowia publicznego (art. 2 i art. 31

ust. 3 Konstytucji RP) i prowadzi do nieważności postępowania (art. 379 pkt 4 k.p.c.) oraz postanowił nadać uchwale moc zasady prawnej i ustalił, że przyjęta w uchwale wykładnia prawa obowiązuje od dnia jej podjęcia.

W ocenie płatnika, norma art. 15zsz¹ p. 4 ustawy covidowej jest niekonstytucyjna jako sprzeczna z art. 45 ust. 1 Konstytucji RP, a ponadto nieproporcjonalna dla urzeczywistnienia zasad określonych w art. 2 i 31 ust. 3 ustawy zasadniczej. W tym stanie rzeczy winna być ona wyeliminowana z systemu prawnego ze skutkiem *ex tunc*. Konsekwencją tego jest brak możliwości skutecznego derogowania przez ten przepis normy wynikającej z art. 367 § 3 k.p.c., co uzasadnia poniesiony w skardze kasacyjnej zarzut naruszenia przepisów postępowania.

Skarżący podkreślił, że nie ma jakiegokolwiek uzasadnienia natury jurydycznej i aksjologicznej dla przyjęcia, że rozstrzygnięcia sądów odwoławczych w jednoosobowym składzie ukształtowanym rzeczonym przepisem miałyby mieć tak doniośle odmienne skutki w zależności od tego, czy zapadły przed czy po 26 kwietnia 2023 r. Przyjęcie takiej dyferencji nie tylko jest nie do zaakceptowania w demokratycznym państwie prawa, albowiem prowadziłyby do istotnego zróżnicowania sytuacji prawnej obywateli, ale również sprzeciwia się jej powszechnie przyjmowany obecnie pogląd, zgodnie z którymi przepis uznany za niekonstytucyjny (a przecież do takiej konstatacji ostatecznie przywodzi uchwała w odniesieniu do charakteru art. 15zsz¹ ust. 1 pkt 4 ustawy covidowej), jest niekonstytucyjny od samego początku, a zatem od chwili jego wejścia w życie.

Organ rentowy, w odpowiedzi na skargę, wniósł o odmowę przyjęcia jej do rozpoznania i zasądzenie od strony skarżącej na swoją rzecz kosztów postępowania kasacyjnego.

Kurator procesowy zainteresowanych: S. Sp. z o.o. z siedzibą w W., R. Sp. z o.o. z siedzibą w W., w odpowiedzi na skargę, wniósł o odmowę przyjęcia jej do rozpoznania i zasądzenie od Skarbu Państwa na rzecz kuratora kosztów postępowania kasacyjnego według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Stosownie do art. 398⁹ § 1 k.p.c., Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne (pkt 1), istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów (pkt 2), zachodzi nieważność postępowania (pkt 3) lub skarga jest oczywiście uzasadniona (pkt 4).

Nieważność postępowania przed Sądem drugiej instancji na podstawie art. 379 pkt 4 k.p.c. skarżący wywodzi z rozpoznania sprawy w drugiej instancji w składzie jednoosobowym, a nie trzyosobowym (kolegialnym). Należy zatem wyjaśnić, że w związku z pandemią COVID - 19 ustawą covidową, w wersji obowiązującej od dnia 3 lipca 2021 r. (por. art. 4 ustawy z dnia 28 maja 2021 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. poz. 1090), postanowiono, że w czasie obowiązywania stanu zagrożenia epidemicznego albo stanu epidemii ogłoszonego z powodu COVID-19 oraz w ciągu roku od odwołania tego z nich, który obowiązywał jako ostatni, w sprawach rozpoznawanych według przepisów Kodeksu postępowania cywilnego w pierwszej i drugiej instancji sąd rozpoznaje sprawy w składzie jednego sędziego, z wyjątkiem spraw rozpoznawanych w składzie jednego sędziego i dwóch ławników; prezes sądu mógł zarządzić rozpoznanie sprawy w składzie trzech sędziów, jeśli uznał to za wskazane ze względu na szczególną zawilgość sprawy lub precedensowy jej charakter (zob. art. 15zzs¹ ust. 1 pkt 4, uchylony art. 28 pkt 2 ustawy z dnia 7 lipca 2023 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego, ustawy - Prawo o ustroju sądów powszechnych, ustawy - Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. poz. 1860). Na gruncie tych przepisów w judykaturze Sądu Najwyższego wypowiedziano pogląd, że odstępstwo od zasady kolegalności składu sądu odwoławczego nie jest równoznaczne z oczywistym naruszeniem art. 45 ust. 1 Konstytucji RP (zob. uzasadnienie postanowienia z dnia 29 kwietnia 2022 r., III CZP 77/22, LEX nr 3361825).

Ostatecznie w związku z licznymi rozbieżnościami w orzecznictwie i podnoszonymi w nich wątpliwościami (zob. np. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 1 lipca 2021 r., III CZP 36/20, OSNC 2021 nr 11, poz. 74 i powołane tam judykaty), Sąd Najwyższy w uchwale składu siedmiu sędziów, mającej moc zasady prawnej, z dnia 26 kwietnia 2023 r., III PZP 6/22 (OSNP 2023 nr 10, poz. 104) wyjaśnił, że

rozpoznanie sprawy cywilnej przez sąd drugiej instancji w składzie jednego sędziego ukształtowanym na podstawie art. 15zsz¹ ust. 1 pkt 4 ustawy covidowej ogranicza prawo do sprawiedliwego rozpatrzenia sprawy (art. 45 ust. 1 Konstytucji RP), ponieważ nie jest konieczne dla ochrony zdrowia publicznego (art. 2 i art. 31 ust. 3 Konstytucji) i prowadzi do nieważności postępowania (art. 379 pkt 4 k.p.c.), przy czym zastrzegł, że przyjęta w tej uchwale wykładnia prawa obowiązuje od dnia jej podjęcia.

Z uwagi na datę wydania zaskarżonego wyroku brak jest podstaw do przyjęcia nieważności postępowania opartej na niedochowaniu wymogu kolegalności składu orzekającego w drugiej instancji.

Skarżący przeciwko temu stanowisku podnosi argumenty, że:

1. norma art. 15 zsz¹ p. 4 ustawy covidowej jako sprzeczna z art. 45 ust. 1 Konstytucji RP, a ponadto nieproporcjonalna dla urzeczywistnienia zasad określonych w art. 2 i 31 ust. 3 ustawy zasadniczej powinna być ona wyeliminowana z systemu prawnego ze skutkiem *ex tunc*,

2. nie ma jakiegokolwiek uzasadnienia natury jurejdcznej i aksjologicznej dla przyjęcia, że rozstrzygnięcia sądów odwoławczych w jednoosobowym składzie ukształtowanym rzeczonym przepisem miałyby mieć tak doniośle odmienne skutki w zależności od tego, czy zapadły przed czy po 26 kwietnia 2023 r. Przyjęcie takiej dyferencji nie tylko jest nie do zaakceptowania w demokratycznym państwie prawa, albowiem prowadziłoby do istotnego zróżnicowania sytuacji prawnej obywateli, ale również sprzeciwia się jej powszechnie przyjmowany obecnie pogląd, zgodnie z którymi przepis uznany za niekonstytucyjny (a przecież do takiej konstatacji ostatecznie przywodzi uchwała w odniesieniu do charakteru art. 15zsz¹ ust. 1 pkt 4 ustawy covidowej), jest niekonstytucyjnych od samego początku, a zatem od chwili jego wejścia w życie.

Tymczasem te właśnie kwestie rozważone zostały w uchwale. Sąd Najwyższy w składzie powiększonym zauważył, że, podejmując uchwałę abstrakcyjną, musiał, zgodnie z utrwaloną praktyką, rozważyć temporalny zakres zastosowania przyjętej wykładni. W tym celu należało uwzględnić - oprócz argumentów jurejdcznych i czysto dogmatycznych - także ustrojowe i społeczne skutki tej uchwały. W niniejszej sprawie wiążą się one z oceną skutków orzeczeń wydanych do dnia 26 kwietnia 2023 r. włącznie w składach jednoosobowych, gdy w świetle Kodeksu postępowania cywilnego w związku z art. 45 Konstytucji RP właściwy był skład kolegalny. Uznanie wszystkich orzeczeń wydanych do 26 kwietnia 2023 r. w składzie, o którym mowa w art. 15zsz¹ ust. 1 pkt 4 ustawy covidowej, za dotknięte nieważnością z uwagi na naruszenie prawa strony do sądu wskutek wydania orzeczenia przez sąd orzekający w składzie jednoosobowym, zostało ocenione przez Sąd Najwyższy za niepożądane ze społecznego punktu

widzenia. Zmuszałoby wielu obywateli do ponoszenia kosztów i trudów ponownego rozpoznawania spraw lub powtarzania postępowań już zakończonych niezależnie od tego, czy z perspektywy prawa materialnego rozstrzygnięcie było rzeczywiście wadliwe. Możliwość wzruszania orzeczeń tylko z powodu dotychczasowego respektowania regulacji art. 15z¹ ust. 1 pkt 4 ustawy covidowej - bez uwzględnienia kontekstu konstytucyjnego - nadszarpnęłaby również wizerunek sądów. Z tych względów, w pełni akceptując argumentację zawartą chociażby w uchwale pełnego składu Sądu Najwyższego z dnia 28 stycznia 2014 r., BSA I-4110-4/13 (OSNC 2014 nr 5, poz. 49), należy uznać, że ochrona dobra i interesów obywateli, jako najwyższa wartość konstytucyjna (art. 1 Konstytucji RP), a także powaga władzy sądowniczej i jej znaczenie w działalności państwa, nakazuje znieść wsteczne skutki wykładni, która legła u podłoża uchwały.

Strona skarżąca nie zdołała zatem wykazać, że zachodzi potrzeba rozpoznania przez Sąd Najwyższy wniesionej przez nią skargi kasacyjnej, wobec czego z mocy art. 398⁹ § 2 k.p.c. orzeczono jak w sentencji.

O kosztach postępowania kasacyjnego rozstrzygnięto zgodnie z art. 398²¹ w związku z art. 98 § 1 i § 1¹ k.p.c. w związku z § 10 ust. 4 pkt 2 w związku z § 9 ust. 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych (jednolity tekst: Dz.U. z 2023 r., poz. 1935 ze zm.), przy zastosowaniu art. 102 k.p.c., a także na podstawie § 1 i rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 9 marca 2018 r. w sprawie określenia wysokości wynagrodzenia i zwrotu wydatków poniesionych przez kuratorów ustanowionych dla stron w sprawie cywilnej (Dz.U. z 2018 r., poz. 536).

[SOP]

[az]